

УДК 339.9

Є. В. Талавіра,

к. е. н., доцент кафедри фінансів і кредиту,

Державний економіко-технологічний університет транспорту, м. Київ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

E. V. Talavira,

PhD, assistant professor of finance and credit,

State Economy and Technology University of Transport, Kiev

CURRENT TRENDS REGULATION OF FOREIGN TRADE ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

В статті досліджені теоретичні аспекти розвитку зовнішньоекономічної діяльності, окреслені основні чинників впливу на ефективність реалізації експортної стратегії вітчизняних підприємств. Проаналізовано методичні основи зовнішньоекономічної діяльності та основні підходи щодо розуміння сутності економічної ефективності експортної діяльності. Визначено характерні ознаки сучасної світової економіки, досліджено характер зовнішньоторговельної діяльності вітчизняних підприємств України. Розкрито сутність, діалектику і характер впливу глобалізаційних процесів на національну політику та реалізацію національних економічних інтересів у торговельно-економічній сфері. Встановлено основні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств та запропоновано пропозиції щодо вдосконалення господарського механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю вітчизняних виробників, який забезпечує стабільність експортоорієнтованого та конкурентоспроможного стану на внутрішньому і зовнішніх ринках. Запропоновано пріоритетні напрями державної зовнішньоекономічної політики стосовно експортної діяльності вітчизняних підприємств.

The article explored the theoretical aspects of foreign economic activity, outlining the main factors influencing the effectiveness of the implementation of the export strategy of domestic enterprises. Investigated methodological foundations of foreign trade and the main approaches to the understanding of the economic efficiency of export activities. Characteristic features of the global economy, the character of domestic foreign trade enterprises in Ukraine. Essence, dialectics and the impact of globalization processes on national policy and implementation of national economic interests in trade and economic sphere. The basic problems of foreign economic activity of domestic enterprises and offered suggestions for improving the economic mechanism of international management of domestic manufacturers, which ensures the stability of export-oriented and competitive state of the domestic and foreign markets. A priority directions of state policy in respect of foreign export activities of domestic enterprises.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, глобалізація, вітчизняні підприємства, експорт, імпорт, регулювання.

Keywords: foreign trade, globalization, domestic Company, export, import regulation.

Перебудова економіки України на ринкових засадах супроводжується дедалі більшим залученням нашої країни до існуючої системи господарських зв'язків. Інтегрування економіки України в світове господарство, її участь у різних видах міжнародного підприємництва підвищує роль та значення зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

В сучасному світі, характерною ознакою якого є процес глобальної трансформації практично всіх сфер життєдіяльності людства, одним із вагомих напрямків дослідження світової науки є глобалізація. Процеси глобалізації, інтеграції, лібералізації, які є невід'ємною складовою міжнародного ринку, учасниками якого є і українські підприємства, впливають на сучасний стан розвитку як національної економіки, так і окремих її галузей.

Сучасні процеси глобалізації світового економічного розвитку не ominають Україну, яка поступово інтегрується до міжнародної економіки. Основним суб'єктом сучасних міжнародних економічних відносин виступає підприємство як ключова ланка ринкової економіки. Зовнішньоекономічна діяльність – це важлива й невід'ємна сфера господарської діяльності, яка при ефективному використанні всього комплексу сучасних форм і методів міжнародних економічних відносин

здатна впливати на технічне удосконалення виробництва, підвищення продуктивності праці і якості продукції, яка виробляється.

Вихід підприємства на зовнішні ринки сприяє пристосуванню економіки до системи світогосподарських відносин, формуванню економіки відкритого типу. Саме тому регулювання та розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств – це суттєвий фактор підвищення ефективності господарської діяльності на рівні окремих підприємницьких структур, так і в масштабах усієї країни [2,с.9].

Сучасні тенденції розвитку національної економіки визначаються умовами глобалізації і інтеграції товарних, фінансових, інвестиційних та інших ринків. Все це зумовлює специфіку та особливості зовнішньоекономічної діяльності, яка відіграє вирішальну роль у міжнародних інтеграційних процесах, створенні передумов для нарощування темпів соціально-економічного розвитку держави, регіону, окремих галузей та підприємств. Зовнішньоекономічна діяльність є найскладнішою проблемою для товаровиробників в динамічних умовах формування ринкових відносин.

Аналіз досліджень в області теорії і практики розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств показав, що існують певні передумови формування зовнішньоекономічної політики у виді рекомендацій міжнародних організацій, праць вітчизняних і закордонних вчених і практиків.

Дослідженню проблем розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України і присвятили роботи О. Амоша, В. Андрійчук, В. Бойко, П. Гайдучкий, В. Гесць, А. Кандиба, В. Топіха, С. Кваша, П. Саблук, М. Парсяк, С. Соколенко, А. Коверга та інші відомі вчені.

Незважаючи на значну теоретико-методологічну базу, досліджувані механізми стимулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації є недостатньо вивченим науковим напрямком і утворюють широке поле для теоретичного осмислення, методологічного обґрунтування з метою підвищення ефективності зовнішньоекономічної політики в Україні в сучасних умовах.

Поняття "зовнішньоекономічна діяльність підприємства" з'явилося в СРСР в 1986 р. в контексті загальної спроби реформувати адміністративно-командну систему економіки, яка на той час перебувала в стані глибокої кризи. Суть так званої "перебудови системи управління економікою" полягала в намаганні децентралізувати процес прийняття економічних рішень, надати підприємствам певні права без демонтажу державної власності на засоби виробництва, монопольної влади міністерств і відомств [2,с.17].

Зовнішньоекономічна діяльність представляє собою сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних та комерційних функцій. Обов'язковими супутніми умовами зовнішньоекономічної діяльності є виконання певних операцій по забезпеченню просування товару від продавця до покупця; по вчасному наданню різноманітних зовнішньоторговельних послуг – транспортних, страхових, експедиторських, банківських; по здійсненню платіжно-розрахункових операцій, а також наявність комерційної та валютно-фінансової інформації о кон'юнктурі зовнішніх товарних та грошових ринків. Стратегічна мета розвитку зовнішньоекономічної діяльності полягає в реалізації в світовій економіці порівняльних і конкурентних переваг України, що об'єктивно існують у різних галузях її господарства і можуть знайти ефективне практичне втілення в діяльності українських підприємств і фірм на міжнародній арені [5,с.17].

У загальному вигляді міжнародна торгівля є засобом, за допомогою якого країни можуть розвивати спеціалізацію, підвищувати продуктивність своїх ресурсів і таким чином збільшувати загальний об'єм виробництва. Суверенні держави, як і окремі особи і регіони країни, можуть виграти за рахунок спеціалізації на výroбах, які вони можуть виробляти з найбільшою відносною ефективністю, і подальшого їх обміну на товари, які вони не в змозі самі ефективно виробляти. До головних видів зовнішньоекономічної діяльності належать 16 основних видів, наведених на рис.1 [4].

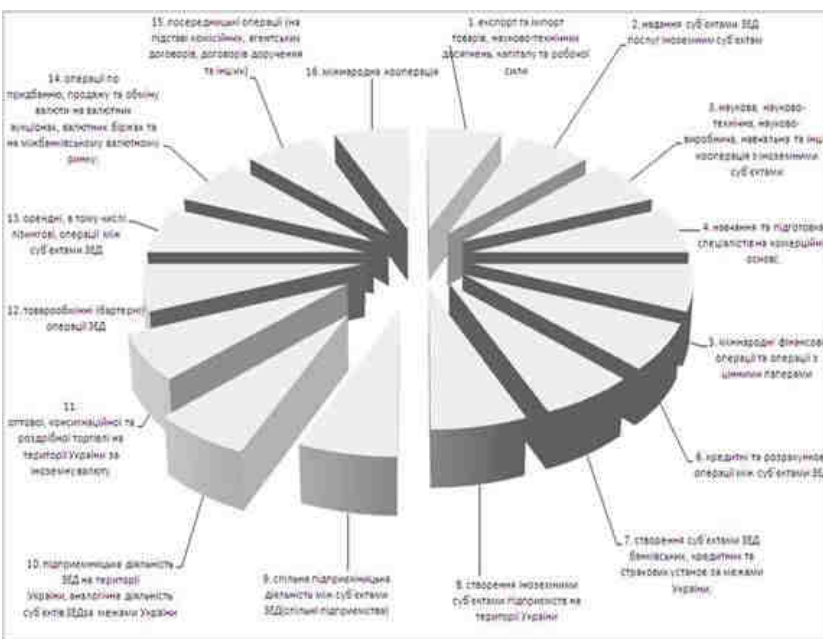

Рис. 1. Головні види зовнішньоекономічної діяльності

Глобалізація, диверсифікація міжнародних ринків вітчизняної продукції змушує товаровиробників більш глибоко підходити до розуміння процесів міжнародної співпраці та інтеграції, здійснення експортно-імпортних операцій, залучення інвестицій тощо. Географічна близькість Європейського Союзу сприяє розвитку партнерських та економічних відносин між країнами ЄС та Україною. Здійснення в цих умовах зовнішньоекономічної діяльності підприємств України є відображенням намірів держави стосовно інтеграції національної економіки в світову економічну систему. Вирішення цього стратегічного завдання неможливе без активної участі держави, комплексної оцінки та економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

Глобалізація економічної діяльності є однією з головних тенденцій у розвитку сучасного світу, яка істотно впливає не лише на економічне життя, але й має політичні (внутрішні та міжнародні), соціальні і навіть культурно-цивілізаційні наслідки. Ці наслідки все більше відчують на собі практично всі країни і серед них, звичайно, Україна, яка цілком усвідомлено, активно і цілеспрямовано рухається в напрямку інтеграції в міжнародну економіку.

Глобалізація відкриває практично необмежені можливості для всесвітнього розвитку, однак темпи її поширення не рівномірні. Процес інтеграції у

міжнародну економіку відбувається в одних країнах швидше, ніж в інших. У країнах, що зуміли досягти інтеграції, спостерігаються більш високі темпи зростання економіки та добробуту. У свою чергу, підвищення рівня життя створило можливості для розвитку демократії і просування вперед у вирішенні таких економічних питань, як захист навколишнього середовища і поліпшення умов праці [2,с.12].

Процес глобалізації розгортається в певних, властивих саме йому формах: у збільшенні обсягів та диверсифікації структури міжнародної торгівлі; в міжнародних прямих і портфельних інвестиціях; у міжнародній міграції робочої сили; у зростаючому використанні знань, технологій, менеджменту, маркетингу, що продукуються в більш розвинутих країнах, а використовуються в економічних системах, які поступово інтегруються у світо господарські процеси.

Розвиток економічних відносин у сучасних умовах зорієнтований на поступову інтеграцію українських підприємств у міжнародні економічні зв'язки. Прогресивні зміни всередині будь-якої країни неможливі без її активної участі у міжнародній співпраці. Самостійність національної економіки не означає її відокремлення від світового економічного простору. Навпаки, подальший розвиток національної економічної системи значною мірою залежить від можливості завоювання вітчизняними підприємствами конкурентних переваг на світових ринках.

Світова економіка сьогодні визначається такими характерними рисами:

1. Глобалізація. Проблеми людства екологічного, соціального та науково-технічного характеру мають сьогодні глобальний характер і вимагають поєднання зусиль різних країн.

2. Інтернаціоналізація. Як процес переростання суспільним виробництвом національних кордонів інтернаціоналізація виробництва на сучасному етапі розвитку світової економіки дозволяє орієнтуватися на більш дешеві ресурси, що дозволяє економити на всіх ресурсах одночасно і забезпечувати високу інтенсифікацію суспільного виробництва. З іншого боку, інтернаціоналізація властива інноваційній сфері у вигляді розповсюдження інноваційних технологій, продуктів, формування глобальної економіки знань.

3. Конкуренція. Світовий економічний простір сьогодні – це висококонкурентне середовище, де конкурують не лише окремі виробники за окремого споживача, а національні капітали за ринкові території. Окрім того, загострюється конкуренція на ринку інноваційної продукції, технологій.

4. Екологізація. В умовах обмеженості природних ресурсів та посилення екологічних проблем у навколишньому середовищі підвищується необхідність соціальної відповідальності промислових підприємств за результати своєї діяльності.

5. Розвиток світового ринку знань. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють ефективно створювати єдині світові ринки нових технологій, науково-технічних знань, розширювати міжнародну торгівлю ліцензіями, інжиніринговими та консалтинговими послугами.

6. Первинність «людського фактора» в порівнянні з іншими факторами виробництва. Людина, особистість розглядається не лише як об'єкт, який здатен виконувати певні функції, на перший план виходить розуміння людини як носія інтелекту, знань, досвіду.

Що ж до причин і рушійних сил глобалізації світової економіки, то в основі цього явища лежать декілька чинників, що належать до ключових сфер сучасного життя:

1. Економічний чинник. Величезна концентрація і централізація капіталу, зростання великих компаній і фінансових груп, які у своїй діяльності все більше виходять за межі національних кордонів, освоюючи світовий економічний простір.

2. Політичний чинник. Державні кордони поступово втрачають своє значення, стають все більш прозорими, що створює все більше можливостей для свободи пересування.

3. Міжнародний чинник. Динаміка глобалізації пов'язується з такими великими міжнародними подіями, як закінчення "холодної" війни між Сходом і Заходом.

4. Технічний чинник. Засоби транспорту і зв'язку створюють досі небачені можливості для швидкого поширення ідей, товарів, фінансових ресурсів.

5. Суспільний чинник. Послаблення ролі традицій, соціальних зв'язків і звичаїв сприяє мобільності людей в географічному, духовному й емоційному значенні.

6. Лібералізація, дерегулювання ринків товарів і капіталу посилює тенденцію до інтернаціоналізації економічної діяльності [2,с.14].

Хоча глобалізація економічної діяльності розгортається на двох рівнях (мікро- і макроекономічному), основні процеси в ринковій економіці ініціюються і розвиваються передусім на рівні самостійних суб'єктів господарювання. Саме вони встановлюють виробничі, торгові, науково-технічні, фінансові зв'язки зі своїми зарубіжними партнерами, створюють або купують компанії в інших країнах, формують транснаціональні корпорації і банки, міжнародні альянси і синдикати.

Головною особливістю глобалізації на мікроекономічному рівні є передусім загальна стратегічна орієнтація компаній на ринки збуту по всьому світі, на такі ж джерела постачання, а також, звичайно, на розміщення виробництва в різних країнах.

Процес глобалізації в процесі свого розвитку потребує підтримки державної влади, її макроекономічної політики. Глобалізація економічної діяльності наполегливо вимагає її лібералізації, тобто скорочення або усунення обмежень на шляхах міжнародної торгівлі, іноземних інвестицій, міжнародних фінансових операцій. Саме це і відбувається протягом останніх десятиріч, саме цим передусім займається Світова організація торгівлі (СОТ).

Серед регіонів світу, з країнами яких Україна здійснює зовнішню торгівлю, перше місце посідає Європа: 22,8% зовнішньоторговельного обороту, в тому числі 22,1% експорту і 23,4% імпорту України. Із 40 країн Європи, які торгують з Україною, перше місце належить Німеччині (2,9% експорту і 6,2% імпорту), за нею йдуть Угорщина, Польща, Італія (відповідно 2,6; 2,5 і 2,4% в експорті, і 1,2; 2,7 і 1,8% в імпорті) [3].

На європейському континенті переважає торгівля з країнами Європейського Союзу, на частку якого припадає 12,8% зовнішньоторговельного обороту України. Сальдо взаємної торгівлі з країнами ЄС від'ємне. Країни Азії посідають друге місце у зовнішній торгівлі України (18,4%), сальдо торговельного балансу з ними додатне. Серед 41 азіатської країни, що ведуть торгівлю з Україною, перше місце посідає Китай.

У торгівлі України товарами з 37 країнами Америки (4,1% у зовнішньоторговельному обороті) виділяються США (2,5% в експорті і 3,1% в імпорті України), а також Бразилія, Канада, Аргентина, Чилі, Венесуела, Перу [3].

Проведений аналіз показав, що зовнішня торгівля з економічно розвиненими країнами характеризується від'ємним сальдо, а додатне сальдо спостерігається в експортно-імпортних операціях з тими країнами, які знаходяться приблизно на однаковому з Україною рівні економічного розвитку, або навіть поступаються їй.

Для України характерні низькі показники експорту високотехнологічних товарів та послуг. Це віддзеркалює недосконалу структуру конкурентних переваг української економіки, яка базується передусім на цінних факторах та порівняльних перевагах у вартості природних ресурсів та робочої сили. Сьогодні наша країна орієнтується швидше на отримання короткострокових результатів від здійснення експортно-імпортних операцій і практично не враховує вимоги світового ринку в напрямку підвищення інноваційності промислового виробництва.

Українська промисловість потерпає від морально застарілого та неякісного обладнання, застарілих технологій, неефективного управління та інших проблем. Тому доречно створити такі умови в країні, які будуть сприятливі для поживлення інвестиційних процесів, зокрема, для активного залучення іноземних інвестицій, спрямованих на інноваційне оновлення вітчизняних підприємств.

Одним із аспектів створення прозорого бізнес-середовища і поживлення інвестиційного клімату є участь України в міжнародних організаціях. Так, набуття Україною у травні 2008 р. членства в СОТ надало можливість Україні стати рівноправним партнером на світових товарних ринках: були скасовані окремі обмеження та лібералізовані умови доступу на зовнішні ринки для цілої низки українських товарів металургійної, хімічної, машинобудівної галузей. Щодо підвищення рівня відкритості української економіки, то необхідно створювати для підприємств більш сприятливі умови щодо виходу на зовнішні ринки.

Ефективна зовнішньоекономічна діяльність сприяє відтворенню експортного потенціалу країни, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, формуванню раціональної структури експорту й імпорту, залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, забезпеченню економічної безпеки України.

Висновки.

Отже, в українській економіці на даному етапі необхідний сильний поштовх для інноваційного розвитку. Таким інерційним важелем для стимулювання інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах України може стати прагнення активно інтегруватися в світовий економічний простір, намагання країни не лише пристосуватися до вимог світового ринку, а й стати повноцінним його учасником, прагнення отримати результати в довгостроковій перспективі, а не орієнтуватися на короткострокові вигоди. Система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності активно використовує адміністративні важелі для досягнення балансу експорту та імпорту, такі як спеціальні митні тарифи, політика протекціонізму, але це не сприяє здоровій конкуренції та розвитку підприємств.

Українські підприємства часто просто не можуть вийти на світовий ринок через жорсткі умови конкуренції у кожній ніші. Тому увагу необхідно зосередити саме на побудові потужних конкурентних переваг, адекватних вимогам світового ринку. Такі конкурентні переваги необхідно базувати на прогресивних, проривних інноваціях, які не лише дозволяють отримати значні фінансові результати, а й сприятимуть оптимізації структури експорту нашої країни і, в кінцевому результаті, отриманню позитивного сальдо зовнішньоторгового обороту.

Література.

1. Агєєв О. Шляхи інтеграції України в транспортну систему Європи // Урядовий кур'єр. – 2005. - № 71. – С.14.
2. Дідківський М.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства /М.І. Дідківський. – К: Знання, 2006. – 462 с.
3. Кайтанський І.С. Проблеми та шляхи організації управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах глобалізації / І.С. Кайтанський // Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ. – Вип. 51. – Херсон: Айлант. – 2007. – С. 402-407.
4. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств / Ю.Г.Козак, Н.С.Логінова, І.Ю.Сіваченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 792 с.
5. Козак Ю.Г. Міжнародні стратегії економічного розвитку: Навч. посіб. / Ю. Г. Козак, Ю. І. Схануров, В. В. Ковалевський. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 353с.
6. Майєр Дж. Міжнародне середовище бізнесу: конкуренція та регулювання у глобальній економіці / Дж. Майєр, Д. Олесневич. – К.: Либідь, 2002. – 703с.
7. Сисоєва Т.П. Дослідження чинників впливу на зовнішньоекономічну діяльність // Зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – Черкаси: ЧДТУ, 2006. – Вип. 16. – С. 319-322.

References.

1. Ahieiev O.(2005), "Ukraine's integration in the European transport system", *Uriadovyy kur'ier*, vol. 71, p. 14.
2. Didkivskiy M.I. (2006), *Zovnishn'oeconomichna diial'nist' pidpryemstva*, [Foreign trade enterprises], Znannia, Kyiv, Ukraine.
3. Kajtanskij I.S. (2007), "Problems and organization of international management in the context of globalization", *Tavrjisk'ij naukovij visnyk: Zbirnyk naukovykh prats' KhDAU*, no. 51, pp. 402-407.
4. Kozak Yu.H., Lohinova N.S., Sivachenko I.Yu. (2006), *Zovnishn'oeconomichna diial'nist' pidpryemstv*, [Foreign trade enterprises], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
5. Kozak Yu.H., Yekhanurov Yu. I, Kovalevs'kyj V. V. (2005), *Mizhnarodni stratehii ekonomichnoho rozvytku*, [International economic development strategy], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
6. Majier Dzh., Olesnevych D., (2002), *Mizhnarodne seredovysche biznesu: konkurentsia ta rehulivannia u hlobal'nij ekonomitsi*, [The international business environment: competition and regulation in the global economy], Lybid, Kyiv, Ukraine.
7. Sysoieva T.P.(2006), "Study of factors influencing the foreign economic activity" , *Zb. nauk. pr. Cherkas'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky.*, no 16. , pp. 319-322.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"